

духовність або про мораль, її в суспільстві не прибуде, доти, поки в життєзабезпечуючій основі суспільства, в економічному базисі будуть закладені бездуховні принципи зразка "людина людині вовк". Тому щоб в світі восторжествувала любов, необхідна насамперед економічна справедливість - все створене природою і спільною працею повинно бути спільною власністю.

Як єдина людина у своїх проявах, так само єдиним у всіх аспектах життєдіяльності повинне бути й суспільство. Якщо є в серце людини любов, то вона зігриває увесь навколишній світ, без вилучень. І якщо декларується в суспільстві духовний вибір, то це значить, що по любові повинні бути вибудовані всі відносини в суспільстві. Без вилучень. У тому числі й в економіці, і в політиці. А якщо все просякнуте неправдою, коли декларується одне, а в житті все по іншому, суспільство як цілісний соціальний організм приречене на загибель. Будь-яка система нежиттєздатна, коли її підсистеми функціонують на неузгоджених відносно один одного принципах.

Все це можливе зробити тільки завдяки подальшому розвитку демократії, доведення її до рівня, коли народ і його територіальні громади будуть мати можливість самі визначати правила спільного життя, ставити завдання (у тому числі завдання духовного розвитку) самим собі і органам управління, контролювати їх виконання.

Це все вже сьогодні можливе робити завдяки зростанню загальної культури, розвитку інтернету і мобільного зв'язку. Уже реалізуються в світі всілякі проекти електронного уряду. Шириться застосування електронного голосування при проведенні виборів і референдумів. Множиться світовий рух за реальну демократію - real democracy movement. - Єднаймося і ми для рішення цього ключового завдання!

ЛІТЕРАТУРА

1. Зобов М.І., Зінченко В.А., Лошак О.В. Духовність: категоріальний синтез.// Науковий вісник. Серія «Філософія». / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків: ХНПУ, 2008. - Вип. 28. – С. 132-142.

2. Лысенко И.В. Понятие духовности в библейском контексте. URL: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0017/001a/00171205.htm>

3. Попович М. Григорій Сковорода: філософія свободи / Худож. оформ. О.Білецького. - К.: Майстерня Білецьких, 2007. - 256 с.

Каралаш А.-Ю.І.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ГІБРИДНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНА ОЗНАКА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ СОЦІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Згідно Індексу демократії, який з 2010 року складається щорічно дослідницькою агенцією Economist Intelligence Unit, Україна протягом 2011–2018 років належить до т. зв. «гібридних режимів» або «гібридної демократії». Уже п'ятий рік на сході України ведуться бойові дії без оголошення війни, однак, вони часто іменуються «гібридною війною». Такий стан справ змушує замислитись над поняттям «гібридності» як характерної ознаки українських реалій. Виникає необхідність

осмислення цього феномену з соціально-філософських позицій, що є метою цієї статті.

Дослідження гібридної війни в Україні опираються на військово-соціологічну теорію «глобальної войовничості», теорію конфлікту Р. Дарендорфа, а також на соціально-економічну концепцію антикризового управління, яка висвітлена в публікаціях В. Артюха, В. Горбуліна, Є. Дикого, Р. Додонова, Є. Магди, М. Маркова, Н. Марути, В. Предборського, М. Требіна та ін. Згідно цих досліджень, «Гібридні війни включають низку різноманітних способів ведення війни, зокрема звичайні засоби, нерегулярні тактики та формації, терористичні акти, у тому числі насильство й примус, а також кримінальний безлад», акцент робиться на «багатовимірності, операційній інтеграції й використанні інформаційного простору» [цит. за: 2, с. 126]. Відтак, однією з визначальних ознак нових, гібридних війн слід вважати змішаність (тактик, стратегій, засобів та форм ведення військових дій), застосування як прямих військових зіткнень, так і деструктивного інформаційно-психологічного впливу з домінуванням останнього.

Однак, для здійснення соціально-філософського аналізу, проблему необхідно розглядати в більш загальному вигляді та осмислювати в контексті глобальних соціальних трансформацій. Основою такого аналізу є дослідження інституційних перетворень та глобалізаційних процесів провідними зарубіжними та вітчизняними науковцями (У. Бек, Д. Белл, П. Бергер, І. Валлерстайн, Е. Гідденс, М. Кастельс, Р. Купер, Е. Тофлер, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, В. Андрущенко, В. Воронкова, М. Козловець, В. Кремень та ін.).

Глобалізація ініціювала трансформацію соціальних інститутів постсучасного суспільства. На зміну традиційному суспільству поступово приходять інформаційне як вираження домінанти інформації, знань та «людини мережі». Зі зростанням ролі інформації в повсякденному житті людини уможливорюються інформаційні загрози, атаки та війни, в тому числі й гібридні. Водночас зі становленням інформаційного суспільства та розвитку глобальних мереж, в Україні відбувається деіндустріалізація та пов'язана з нею еміграція, вимивання кадрового потенціалу, який є основним ресурсом суспільства знань.

На глобальному рівні відбувається пошук нових форм, більше того, навіть, альтернатив капіталізму, кондратьєвські економічні цикли стають все коротшими, тобто економічні спади – частішають, їх все складніше передбачати та уникати. Так, І. Валлерстайн зазначає: «Питання вже не в тому, яким чином капіталістична система зможе зцілити свої рани та відновити наступ. Питання в тому, що прийде на зміну цій системі» [3]. В Україні ця тенденція ускладнюється локальними процесами реформування пострадянської економіки в ринкову та її інтеграції у європейську і світову. Теоретичні пошуки обґрунтування унікальності нашого шляху розвитку за таких умов відходять на другий план, що говорить про кризу самоідентифікації наших громадян та суспільства загалом. Окрім цього, про кризу самоідентичності свідчить і той факт, що в Україні за роки незалежності фактично не сформульовані стратегічні цілі розвитку (хоча напрям задано та зафіксовано в Конституції), які б були побудовані з врахуванням «традиційної суспільної матриці ефективної модернізації» [4, с. 14].

Незавершена люстрація та децентралізація влади, створення антикорупційних організацій, які нерідко самі є бюрократичними структурами та породжують корупцію, лише віддаляють нас від майбутніх нових форм соціальної організації, означених Е. Тоффлером як «адхократія». Ці нові форми людських організацій характеризуються високим ступенем доцільності щодо вирішуваних ними завдань, нерегулярністю та мобільністю їх структури, високими вимогами інтелектуальності й творчості до їх особового складу.

Вже згадувана «гібридна» демократія характеризується тим, що «вибори мають суттєві порушення, які часто заважають їм бути вільними і справедливими. Державний тиск на опозиційні партії і кандидатів може бути звичайним явищем. ... Корупція, як правило, широко поширена, а верховенство права слабе. Громадянське суспільство слабе. Як правило, журналістів переслідують і чинять тиск, а судова влада не є незалежною» [1, с. 49].

У той же час, «оцінюючи розвиток громадянського суспільства у постмайданний період, зазначається в аналітичній записці Інституту стратегічних досліджень, можна стверджувати, що з моменту Революції гідності громадський сектор відіграє провідну роль у подоланні наслідків неоголошеної російської гібридної війни проти України». Тобто відбувається подальша інституалізація та зростання довіри до організацій громадянського суспільства, зокрема, завдяки поширенню волонтерського руху на підтримку Української армії та постраждалих в результаті конфлікту на сході [5, с. 22].

Така амбівалентність, протиріччя, незавершеність та неоднозначність, що супроводжують процеси суспільних трансформацій, свідчать про гібридність, тобто змішаність старих та нових форм, інститутів і структур як прикметну ознаку інституціональних перетворень соціальної організації українського суспільства. Гібридність також відображає перехідний стан вітчизняних систем суспільства: економічної, політичної, соціальної. Це, в свою чергу, свідчить про системну кризу та соціальний запит на нові форми соціальних організаційних практик. Напрямами подальших досліджень може бути поглиблене вивчення інституційних перетворень соціальної організації, з'ясування її особливостей в українському суспільстві, а також генерація на основі цього нових, органічних для наших реалій, соціальних практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Democracy Index 2018: Me Too? / The Economist Intelligence Unit. – 66 pp. https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=Democracy2018.
2. Артюх В. Туман «гібридної війни»: чому шкідливо мислити гібридно / Журнал «Спільне», №10/2016, – С. 124-132. [Електронний ресурс]: <https://commons.com.ua/uk/tuman-gibridnoyi-vijni-chomu-shkidlivo-misliti-gibridno/#note-24800-3>.
3. Валлерстайн И. Динамика глобального кризиса: тридцать лет спустя / Журнал Эксперт, №35 (672)/2009.
4. Предборський В.А. «Гібридна» війна як відбиття закономірностей розвитку суспільства незавершеної модернізації / Формування ринкових відносин в Україні, №10 (161)/2014, – С. 13-18.

5. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні : аналіт. доповідь / [Яблонський В.М., Балакірева О.М., Боднар Т.В. та ін.] ; за заг. ред. О.А. Корнієвського – К. : НІСД, 2017. – 56 с. [Електронний ресурс]:

http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/AD_GromSuspilstvo_pp1-56_press-25fe8.pdf.

Касинюк Л. А.

Харківський національний університет будівництва та архітектури
ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ЯК АНТИПОД ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

Становлення України як незалежної, демократичної, правової та соціальної держави вимагає високої правосвідомості, правової культури, правової освіченості як суспільства загалом, так і кожного індивіда зокрема. На жаль, усі ці процеси значно ускладнює та гальмує таке негативне явище, як правовий нігілізм.

Термін «нігілізм» (від лат. «*nihil* - «ніщо») означає заперечення, негативне ставлення до певних або усіх сторін суспільного життя. Вперше термін «нігілізм» зустрічається в Августина і означав відсутність віри в Бога Пізніше нігілістами називали тих, хто заперечував людську природу Христа[1, с.9].

Нігілізм, як напрям суспільної думки, найбільшого поширення набув у ХІХ ст. в працях видатних філософів того часу, таких як Д. Кампер, Ф. Ніцше, П.Ж. Прудон, Г. М. Хайдеггер та ін. У царській Росії цей термін став відомим після публікації роману І.С. Тургенева «Отцы и дети».

В сучасній літературі України – як науковій так і в публіцистичній – часто вживається термін «правовий нігілізм». Правовий нігілізм – це один з напрямків суспільно-політичної думки, яка заперечує соціальну й особисту цінність права. Суть його – у зневажливому відношенні до права взагалі і, зокрема, до Законів, інших нормативних актів і до встановленого правопорядку.

Нігілістичне ставлення до права особливого розмаху набуло у радянський період, коли на державному рівні обґрунтувалися ідеї про відмирання права і держави, про перевагу всесвітньої пролетарської революції над правами людини, коли постанови Комуністичної партії домінували над законами, коли порушення законності прикривались «інтересами народу» та необхідністю «виконання плану». На думку Л. Кагановича закони визнавалися «революційною доцільністю на цю мить», а «буржуазна держава», яка прикривалась формою закону, – «буржуазною диктатурою» [2 с.8,9]. На практиці це ставало терором проти власного народу.

Існування правового нігілізму в Україні не викликає сумнівів. Він став закономірним наслідком багатоговікового безправ'я громадян в період існування Російської імперії, а потім імперії радянської. Як результат – відсутність національної правової традиції, високого рівня правової культури і правової свідомості.

Український спеціаліст в галузі права, професор Скакун О.Ф. трактує сьогоднішній правовий нігілізм як деформований стан правосвідомості особи, суспільства, групи, який характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, цінності права, зневажливим ставленням до правових принципів і традицій, що виключає злочинний намір. Проте існує точка зору, що правовий нігілізм може перерости у більш небезпечні форми, які у кінцевому результаті підштовхують до вчинення правопорушень.